

Јелена Аниеловски

АНАТОМИЈА ЗЛА

(Драгана Младеновић: *Фемицид и грује ђесме*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад, 2020)

Писање о ономе у чему нема нимало ђоезије постало је током готово двадесет година песништва Драгана Младеновић убедљива константа. Збиркама *Расјаг сисѿема*, *Творница*, *Омој сѿиса*, *Асоцијални ѿројрам*, *Родбина* ова песникиња обликовала је врло сложен, систематичан, асоцијацијама премрежен свет у којем се пола века наше повести и две деценије наше стварности сусрећу и заједно обликују слику. Пролазак кроз тај свет за савременог, али и за неког замишљеног, будућег читаоца, подсећа на боравак у соби са искривљеним огледалима. Призори су интензивни, застрашујући, опкољавају нас без предаха. Но, њихова страхота не лежи у деформацији огледала, већ у њима самима. Поезија Драгана Младеновић пружа нам прилику да стварност видимо у низу глатких огледала, не дајући нам да скренемо поглед. Њена ангажована поезија није дакле оно огледало које се носи поред пута. Поглед у овај одраз води нас право у срце таме.

Своју нову песничку збирку *Фемицид и грује ђесме* Драгана Младеновић обликује готово попут научно-истраживачког рада. Стављајући појам фемицида, уз сродну појаву мизогиније, у центар пажње, песникиња гради збирку помоћу циклуса који овој теми приступају на различите начине. Од дефиниција појма у литератури, преко примера из књижевности, живота, медија, до посебно дубоких увида у неколико егземпларних појава наше савремености. Стога, нисмо случајно на почетку поменули савременог, али и будућег читаоца. Замислимо ли неког читатеља из будућности који не зна ништа о третману жена у Србији на почетку 21. века, ова књига би му могла дати широк и дубок увид. Показала би му како се третирају случајеви насиља над женама у медијима, у свакодневним разговорима, како делују сексуални предатори и које механизме власти користе, како буја криминал у државним институцијама, како функционишу изабљивачи са крупним капиталом.

Међутим, осим „како?“, збирка *Фемицид и грује ђесме* поставља и питања „зашто?“ и „откуд то?“. Трагајући за одговорима на њих, песникиња посеже за језиком као највернијом сликом нашег света, за говором као чуваром архетипског. Пролог збирке чине три песме у којима се о појму жене говори кроз примере из *Срѿској рјечника* и *Речника срѿскохрвајској књижевној и народној језика* као и из *Одлуке Одбора за сѿан-гардизацију срѿској језика*. Користећи речнике као дескриптивне али и нормативне књиге једног језика, ерго и једног света, песникиња трага за коренима односа према жени у нашем друштву од пре двеста година, пре осамдесет година, и најзад – из савременог тренутка. Тај однос готово је опипљив у звучању речи којима се одређује

РАЗМЕНА ДАРОВА

особа женског рода, прецизно прочит у њиховим суженим дефиницијама и најзад убедљиво јасан у глосаријуму мушких и женских занимања. Простор у језику одређује простор у свести, а он је, видимо, тесан и лоше осветљен.

Након што је на тај начин обликовала увод, песникиња нас води даље кроз просторе колективног памћења, у циклусу „Триста пушака“. У овим песмама-записима израњају изрази, окрњене анегдоте из усменог предања, уз које Младеновићева наводи изворе инсистирајући поново на научној прецизности и утемељењу навода којима се стрпљиво, корак по корак, обликује широк темељ за брехтовски огољене слике насиља које следе.

Циклус „Поставка: српска девојка“ анализира и реинтерпретира лирске и епске народне песме, као и народне бајке и приповетке, бавећи се њима као још једним важним чиниоцем у формирању заједничке свести. Народна књижевност паралелно чува слику жене у свету наших предака, али кроз лошу интерпретацију посредно утиче на начин на који се она данас доживљава, будући да су ове песме и приче део лектире од најмлађег до школског узраста. Песникиња парафразира и анализира народне песме преиспитујући закључке које оне при површној интерпретацији намећу. Оголивши сиже епских песама и класификујући женске ликове у бајкама на добре, лоше и зле, Драгана Младеновић креира слику црно-белог космоса који, узет здраво за готово, као што се с народном књижевношћу често чини, отвара врата сликама насиља даље у збирци.

Идеја о злочину као језивој, али природној последици дубоко уврежених наопаких поставки даље се гради у циклусу „Својина“. Тему жене као улова, а затим својине беспоговорно покорне свом власнику Драгана Младеновић развија у неколико песама. Оне су лишене интерпункције, што није новина за њено песништво, међутим овде та карактеристика добија нову улогу. Осим голог, снажног говора, лишеног пауза и одмора и у визуелном и у аудитивном слоју, читалац овде почиње да чује и гласове. Они ће од тог момента постати носилац збирке. То је још једна константа поезије ове песникиње, која у збирци *Фемицид и групе њесме* добија другачију, рекли бисмо, још важнију улогу него до сада. Гласове граде карактеристичне флоскуле, фразе, лексика, синтакса које читалац може да лоцира непогрешиво. Њихови дијалози и монолози креирају звучну слику која нам је позната, можемо је приписати живим људима и стварним ситуацијама. То је моменат у којем се ова књига спушта из дефиниција, тумачења и анализа у живот сâм, у крв и месо.

Следи насловни циклус, „Фемицид“, у чијем моту стоји језиви статистички податак о броју убијених жена у последњој деценији у Србији. Након говора власника својине, дресера и ловаца у претходном циклусу, овде чујемо гласове жртава, исповести несрећних лилика. Посебно језиву ноту тим сведочанствима даје свест читаоца да те речи нико никад и није могао да забележи, јер их изговарају жене које више нису живе. У њиховим исповестима доминира мотив усуда, неизбежности, непроменљивости њихове судбине у које их убеђује свако коме се обрате за помоћ, као и необазирање и умиривање од стране оних које су покушале да алармирају. „Како је писано“ и „добар је он“ – то су речи чија дубока укотвљеност у језику мора да тргне и препадне читаоца сазнањем да се злочин дешава свуда, стално и свима.

Гласови извештача, медијска какофонија која каткад прати фемицид, предмет су пажње у циклусу „Одједи“. Жаргон таблоида који причу о насиљу користе као гориво за тираж и рејтинг овде поново језик ставља у жижу из које се креира атмосфера. Песникињи је међутим стало да покаже како гласови медија никад нису једносмерни, да су они увек замајач за тумачења и коментаре и да, уз некритичку рецепцију, обликују друштвену свест. Зато се уз приказ с телевизора чују реакције укућана, оних који говоре, али и оних који ћуте. Ако начин извештавања о злочину подстакне икога да каже „нека јој је пресудио“, онда прича о насиљу, како Младеновићева покушава да покаже, има много више актера и чинилаца него што на први поглед делује.

Следе три циклуса у којима се песникиња бави појединачним злочинима или низовима злочина: „Јутка“, „Јура“ и „Отете песме“. Актуелност, као један од императива ангажоване поезије, овде се преплиће с поступцима помоћу којих су обликовани претходни циклуси. Насиље се приказује у својим многобројним лицима, у различитим социјалним и образовним слојевима. Исповести из првог лица („Дан девети“, „Жаклина“) понављају исте матрице, исте сценарије по којима се злочин одвијао, чиме се наглашава његова предвидљивост, могућност спречавања, и нажалост непостојање ичијег интереса да се то деси. Опет се сударамо с усудом, с нечим против чега се не може борити, а песникиња, стављајући тај маљ у руке својих јунакиња-жртва, провоцира не само емпатију, већ и исконски бес, неверицу да је такво нешто уопште могуће. Странице које претходе овима, нажалост, уверавају нас да јесте, и зато је пажљива структура ове збирке од великог значаја за њен уметнички ефекат. Постоји међутим и овде једна песма у којој се чује глас злочинца. Реч је о песничком експерименту „Јутка“, у којем је песникиња од стварних СМС порука које је Милутин Јеличић Јутка слао својим жртвама обликовала наратив. Читалац тако постаје директни прималац поруке, чује претећи тон, осећа страву жртве. А где се та језа крије, претпоставимо ли читаоца за којег афера „Јутка“ није актуелна? Крије се у језику. У Јуткиним неологизмима, понављању слова, у фразама, у синтакси. Као што је кренуло из језика, зло се и излило у језик, и у њему опстојава у свим својим формама.

Управо у овом читалачком закључку лежи разлог због којег *Фемицид и грује ђесме* сматрамо једном од најзначајнијих збирки ангажоване поезије Драгане Младеновић. Ако ангажована поезија језик види као средство промене, ако је цела заснована на снази речи, онда је неопходно да, промишљајући о друштвеним болестима, истражи најпре њихову језичку основу. А то је управо поступак који је примењен у *Фемициду*. Моћ језика да обликује свест, од архетипских нивоа до реакција на свакодневицу, од фраза злочинаца до вапаја жртве толико укорењених у језик да их често и не региструјемо, овде је освешћена и представљена на начин који се не да пренебрегнути.